

הגדרת "מן המוקף" בתרומות ומעשרות

ראשי פרקים

א. פתיחה.

ב. שיטת הגר"א

ג. הגדרת "מוקף" כמגע ממשי של הפירות אלו באלו

ד. נגיעת הכלים זה בזה

ה. פירות בחדרים נפרדים

ו. דין אריות סגורות

ז. פירות מובדלים מתוך הקפדה

1. הקפדה משיקולי איכות

2. הקפדה משיקולי בעלות

ח. דין "מוקף" – מתי?

א. פתיחה

במשנה מסכת חלה (פ"א מ"ט) שנינו: "החלה והתרומה... ואין ניטלין... אלא מן המוקף ומן הדבר הגמור". הפירוש הכללי של הדרישה שהנטילה תהיה "מן המוקף" הוא שהחתיכה או הפרי שמיועדים לתרומה גדולה יהיו סמוכים וקרובים לשאר הפירות. הראשונים נחלקו אם דין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן, וכן נחלקו מה מקורו של הדין¹. במאמר זה, ברצוננו לדון בהגדרת "מוקף": באלו מקרים התרומה נחשבת סמוכה לשאר הפירות, ואימתי נחשב כ"אינו מוקף". לשם המחשת הדברים, נדגים במספר מצבים בהם נתקלנו במהלך סיורים שערכנו בבתי אריות. בכל המקרים הללו, השאלה הנשאלת היא האם הפירות שמיועדים להפרשה נחשבים "מן המוקף".

1. הפרשת תרומות ומעשרות תוך כדי תהליך אריות גזר. הגזר נמצא כבר בחדר קירור שבבית האריות, כשהפסולת שמיועדת להפרשה נשארה בבית האריות עצמו.
2. הגזר המתמין בתוך בית האריות, עובר בסרט גע אשר מגיע מחוץ למבנה בית האריות. הפסולת המיועדת לתרומה גדולה ותרומת-מעשר זורמת לעגלת פסולת ברחבה שלפני בית האריות.

1. עי' במאמרנו בקובץ התורה הארץ ב' עמ' 176-184.

2. הפרשת תרו"מ בעת שהגזר כבר ארוז בשקיות ניילון סגורות.

3. בבתי אריזה לתפוזים, עגבניות וכדומה, הפסולת המיועדת לתרו"מ מצטברת בעגלה או בפח, וחלק מן הפירות מרקיבים. לפעמים משתמשים בפח זה לצורך פסולת ממש מלבד הפירות שמיועדים להפרשה. האם במצב כזה קיימת מניעה להפריש מן הטעם שאין זה "מן המוקף"?

במקורות ניתן למצוא התייחסויות לדין מוקף. אך בדרך כלל מדובר על מקרים ספציפיים ולא על הגדרה כוללת. קשה להבחין במכנה המשותף שבין המקרים ובהגדרה הכוללת לדין מוקף בתרו"מ שאולי נובעת מהם, ולהתאימה למציאות ימינו.

כרקע וכנקודת מוצא לדינונו כאן, מן הראוי לצטט במלואם את דברי הרמב"ם המתתייחסים לדין מוקף בהפרשת תרו"מ (הל' תרומות פ"ג הי"ז-הי"ט).

יז. אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף. כיצד, היו לו חמישים סאה בבית זה וחמישים סאה בבית אחר לא יפריש מאחד מהן שתי סאים על המאה. שנמצא מפריש ממקום על מקום אחר. ואם הפריש שלא מן המוקף תרומתו תרומה...

יח. פירות המפורזין בתוך הבית או שתי מגורות שבבית אחד – תורם מאחד על הכל. שקי תבואה ועיגולי דבילה וחביות של גרוגרות אם היו בהקפה אחת תורמין מאחד על הכל. חביות יין, עד שלא סתם את פיהן תורם מאחת על הכל, ומשסתם תורם מכל אחת ואחת.

יט. היה מלקט גפי ירק ומניח בגנה, תורם מאחד על הכל. הביא מין אחד ביניהן, תורם מכל אחד ואחד. הביא מינין הרבה בקופה, כרוב מלמעלה וכרוב מלמטה ומין אחד באמצע, לא יתרום מן העליון על התחתון. ואם הקיף תמישה צבורים בגורן תורם מאחד על הכל בזמן שעיקר הגורן קיים. אין עיקר הגורן קיים – תורם מכל אחד ואחד.

ב. שיטת הגר"א

שאלה יסודית שיש להעלות בהקשר זה של הגדרת "מוקף" היא, האם רק פירות הנוגעים זה בזה נחשבים למוקפים, או אולי די בסמיכות מסויימת.

והנה בתוספתא תרומות (פ"ג ה"ט) שנינו "המכניס פירותיו לתוך ביתו אעפ"י שמפורזין – תורם מאחד על הכל", ובירושלמי חלה (פ"ג ה"ב) משמע שההסבר לכך הוא שהבית מצרף. גם במשנה במסכת מע"ש (פ"ג מ"ב) נאמר ביחס לקנקנים של יין: "עד שלא גפן תורם מאחת על הכל", ומשמע שכל זמן שלא חתם את החביות הן נחשבו למוקפות למרות שלא נגע היין זה בזה.

לענ"ד ניתן להצביע על שני כיוונים פרשניים והלכתיים שונים בנקודה זו, כשאת האחד מייצגים הר"ש וראשונים אחרים, ועליהם חולק הגר"א. לשם בהירות הצגת הדברים נקדים כאן את שיטת הגר"א.

וז"ל הגר"א בביאורו (סי' שכ"ה ס"ק ח'): "והנה אבאר דג' דינים בזה: אם הם בלא כלי כלל – א"צ אפי' נגיעה, ואפי' רחוקים – הבית מצרפן. ואם הם בתוך כלי ופתוחים מלמעלה – צריכין הקפה, והוא קירוב ונגיעת כלים אהרדי. וזה "מן המוקף" כמו אין מקיפין שתי חביות וכמ"ש רש"י בס"פ כשם. ואם הם סתומים – אפי' נגיעה לא מהני, וכמ"ש בפ"ג דמ"ש עד שלא גפן וכו' וכ"פ הרמב"ם וש"ע סי' של"א סעי' כ"ו וכמ"ש בתוספתא פ"ג דתרומות פירות המפוזרים וכו' – ר"ל, כיון שהם בלא כלי, שקי תבואה וכו' – כיון שהם בכלי אם היו בהקיפה אחת ר"ל נוגעין זל"ז... ויצא לנו עוד מזה, דבר שמקפיד על תערובתן כמו שאין מצטרפין לחלה, כמ"ש בר"ס שכ"ו, כך אין מפרישין מזה על זה אלא בנגיעה... וההיא דאור הבית... לאפוקי אם הם מונחין בגומא בקרקע הבית – אין מצטרפין עד שיהו מונחין לאויר".

את האמור בדברים אלו של הגר"א ביחס לדין מוקף ניתן לסכם בחמישה כללים:

1. אם הפירות אינם בכלי – אין צריך צירוף סל ולא נגיעה כדי שיחשב מוקף, אלא אויר הבית מצרף.
2. אם הפירות נמצאים בכלים פתוחים, צריך נגיעת כלים.
3. אם הכלים סגורים – לא מועילה אפילו נגיעה.
4. דבר שמקפיד על תערובתו אינו מצטרף אלא בנגיעה.
5. הבית מצרף רק כאשר הפירות נמצאים באותו חלל אויר, אך אם חלק מהפירות בגומא אין הבית מצרף.

מתוך הגדרה זו נראה שלדעת הגר"א על הפירות להיות מחוברים וקרובים אלו לאלו על-מנת שיחשבו מוקפים. אם הפירות נמצאים בכלים פתוחים צריך שהכלים יגעו זה בזה² כדי שהצירוף יהיה ממשי. כך הסיק הגר"א מדברי רש"י³ שמשתמש בביטוי "מקיפין" כביטוי של קרבה וחיבור. כמו כן, לשיטתו פירות מצטרפים כשהם בבית רק אם האויר מצרפם, אך אם הפירות מונחים בגומא בקרקע אין הבית מצרפם⁴, משום שכאשר הפירות נמצאים בתוך הגומה – אף שזו נמצאת בבית – אין הם נחשבים כבאויר הכלי שבבית אלא כאויר הגומה⁵.

2. עיין לקמן פרק ו' בתירוצו השלישי של תוס' הרא"ש

3. עי' רש"י סוטה ל' ע"א, וכן בגיטין ל' ע"ב, ובנידה ז' ע"א.

4. ביאור הגר"א על יו"ד שכ"ה ס"ק ח'.

5. עי' פסחים מ"ח ע"ב: "בעי ר' ירמיה טבלא שאין לה לזבוין, תוך כלי בעי' הוא ליכא, או דילמא אוויר בעי' הוא איכא". וכיון שצריך גם תוך כלי כדי לצרף אוי התוך גם מפסיק, ולכן אינו כאויר הבית.

ג. הגדרת "מוקף" כמגע ממשי של הפירות אלו באלו

במשנה בטבול-יום (פ"ד מ"ב) שנינו: האשה שהיא טבולת יום... ומפרשתה ומנחתה בכפישה או בנחותא (לוח של עץ שאינו מקבל טומאה) ומקפת וקורא לה שם מפני שהיא שלישי ושלישי טהור לחולין". בדומה לכך שנינו גם במשנה חלה (פ"ב מ"ח): "ר' אליעזר אומר נישלת מן הטהור על הטמא – כיצד, עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורם חלתה, ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול "מן המוקף" וחכמים אוסרים". בשתי המשניות מבואר שיש צורך בנגיעה של העיסה המיועדת לחלה בשאר העיסה כדי שיהא זה "מן המוקף". לכן אשה טבולת יום מניחה את העיסה המיועדת לחלה על לוח עץ ומקרבת אותה לשאר העיסה לפני קריאת שם, ומאותה סיבה בדיוק ר' אליעזר מצריך להניח עיסה בכמות של פחות מכביצה בין העיסה שמיועדת לחלה לבין העיסה הטמאה.

לעומת זאת, ממשנה אחרת במסכת חלה (פ"ב מ"ד) נוכל להסיק, לכאורה, שאין צורך בנגיעה: "העושה עיסתו קבים (כל קב בפ"ע) ונגעו זב"ז פטורים מן החלה עד שישוכנו. ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל – הסל מצרפן לחלה". נמצינו למדים, אם-כן, שדי בצירוף הסל, וכן נפסק ע"י האמורא שמואל בגמרא (נדה ח' ע"א, פסחים מ"ח ע"ב).

בעל ספר התרומה (הלכות חלה אות פ"א) מיישב סתירה זו בכך שהוא מחלק בין צירוף לענין שיעור חלה לבין דין מוקף. לפי זה צירוף קיל ממוקף, ובעוד שכדי לצרף שתי עיסות של פחות מכשיעור די בצירוף סל, הרי לענין מוקף יש צורך בנגיעה ממש בין לענין חלה ובין לענין תרו"מ. בדרך דומה תירצו גם התוס' (נדה ז' ע"א ד"ה ומקפת), אלא שהם העלו ספק דילמא לא די אף בנגיעה כדי שייחשב מוקף, וצריך בנוסף לכך גם צירוף סל או לחילופין נשיכה: "...וצ"ע אי חשוב מוקף בנגיעה גרידא בלא צירוף הכלי או בלא נשיכה, דנותן פחות מכביצה באמצע מצינן למימר דהיינו נשיכה". בדרך זו הלך גם ר"י (בתוס' פסחים מ"ו ע"ב ד"ה הואיל), ובניגוד לדעת ריב"א (שם).

הרשב"א (פסקי חלה שער שני פ"ב מ"ד) דוחה את מסקנת בעל ספר-התרומה שלענין מוקף בעינן נגיעה. את דעתו הוא מוכיח מן המשנה במסכת מעשר שני (פ"ג מ"ב) "המשאיל קנקנין למע"ש...עד שלא גפן – תורם מאחת על הכל, ומשגפן – תורם מכל אחת ואחת", ומשמע שלמרות שהינות אינם נוגעים זה בזה ניתן לתרום מחבית אחת על חברתה. קושיה זו על סה"ת מיישב המאירי (חלה פ"א מ"ט), וכותב שאין כוונת המשנה להכשיר תרומה כזו אלא בדיעבד, וכן הוא הדין, למעשה, בכל הפרשה שלא מן המוקף שבדיעבד היא חלה (עי' רמב"ם הל' תרומות פ"ג הי"ז). אך הרשב"א דחה ראיה זו (והובאו דבריו על-ידי המאירי עצמו) והקשה על תירוץ זה, מתוך המשך דברי המשנה שם (מ"ג) "בש"א מפתח ומערה לגת ובה"א מפתח ואינו צריך לערות", ומבואר א"כ שלדעת

ב"ה אם החביות פתוחות מותר לכתחילה לתרום מאחת על הכל. יתירה מזו – מן הירושלמי (מע"ש שם ה"ו) עולה שההבדל לדינא בין חביות פתוחות לחביות סתומות הוא דוקא בין, אך בשמן אפשר לתרום מחבית אחת על חבית שניה גם כאשר החביות סתומות. כ"כ מוכח מדברי הירושלמי (שם) שדין פירות כדין משקין, ולכן הקשו שם על דברי ב"ש מדוע בחביות צריך לערות את הכל לגת ובפירות אין דרישה כזו: "מה בינה לחמישה שקין בגורף?".

ליישוב הסתירה בין המשניות הביא הרשב"א שיטה נוספת, לפיה יש להבחין בין תרומה לחלה, ודוקא בחלה יש צורך בנגיעה, משא"כ בתרומה. אך הוא עצמו דחה שיטה זו משום שלא יתכן שדין חלה יהא חמור מדין תרומה, שהרי "אבא דכולהו תרומה דהתם הוא דכתב רחמנא ממנו, ואיך נחמיר בחלה מתרומה?...". השיטה שהוא מקבל למסקנה היא שיטת הר"ש (חלה פ"ב מ"ד, מע"ש פ"ג מ"ב) המסביר שהצורך בנגיעה הוא רק במקרה בו מצד אחד עיסות טמאות ומצד שני טהורות, כי אז מקפיד על תערובתו כמבואר בירושלמי (חלה פ"ב ה"ג). אמנם הדין המקורי של מקפיד על תערובתו קשור לשאלת צירופן של עיסות שונות לשיעור חלה, אך ממנו נלמד גם לדין מוקף⁶, וז"ל הרשב"א: "אלא שעדיין קשה לי קצת, שאם בכל דבר שאדם מקפיד על תערובתו אינו מוקף עד שיגע ממש, אם כן היאך תורם מן היפה על הרעה ולכתחילה, והרי זה משובח? והלא כל אדם מקפיד בתערובתו! ושמא לא תערובתו ממש אלא בתערובת נגיעה בלבד בטמא וטהור קאמר".

כ"כ גם הרא"ש (חלה פ"ב מ"ד והל' חלה ד'), וגם הטור (יו"ד סי' שכה) נקט כדעת הרא"ש. בב"י כתב שגם מהרמב"ם משמע שלא בעינן נגיעת פירות לענין מוקף, וכן פסק בשו"ע (יו"ד סי' שכ"ה סעי' ב:): "אם יש בכל עיסה כשיעור ורוצה להפריש מזו על זו – אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון ששתיהן לפניו מפרישין מזו על זו".

ד. נגיעת הכלים זה בזה

המאירי (חלה שם), תוך דחייתו את התירוץ המנסה להבחין בין עיסות ובין משקין, כותב: "...ושמא תאמר אין הטעם באלו אלא מפני שהן משקין ואין ראויין ליגע זב"ז אלא ע"י חביות ודיינו שיהיו החביות נוגעות זו בזו... ושמא אף בתבואה הואיל וזמ"מ מתפורת אילך ואילך כל שהשקין נוגעין זב"ז דיו...". ומדבריו משמע שהחביות והשקים צריכים ליגוע אלו באלו כדי שיהיו "מן המוקף". בהמשך, לעומת זאת, הוא מביא שני פירושים נוספים

6. לעומת זאת, לדעת ספר התרומה דין מקפיד על תערובתו הוא דין בצירוף ולא דין במוקף, ור"א שהצריך נגיעה וצירוף סל הוא משום שרצו להפריש מהעיסה הטהורה גם על העיסה הטמאה. רק בכה"ג שמקפיד צריך גם צירוף סל וגם נגיעה.

מאותם שהוזכרו לעיל), ומהם משמע שאין צורך בנגיעת חביות ושקים. האחד הוא התירוץ המבחיין בין דין מוקף בחלה לדין מוקף בתרו"מ: "וכן זו של חמישה שקים אינן צריכין אף החביות והשקין נוגעין זב"ז אלא שיהיו במקום אחד... אלא שהם מחמירים בחלה לענין זה יותר מבתרומה..." (שיטה זו נדחית על-ידו בסופו של דבר). התירוץ השני, הוא תירוץ הר"ש דלעיל, והיינו שרק במקרים בהם אדם באופן טבעי מקפיד שלא יתערבו זה בזה, אזי יש צורך בנגיעה.

כאמור, מחייב המאירי נגיעה ממש דוקא לפי התירוץ הראשון, משום שלפי הלך חשיבה זה הגדרת "מוקף" היא סמיכות וקירבה ממשית בין מה שמיועד לחלה או לתרו"מ לבין השאר, אלא שהקביעה המדויקת של רמת הקירבה והסמיכות תלויה ברגילות: בעיסות, מכיון שבדרך כלל הן מחוברות ממש זו לזו, יש צורך בנגיעה ממש כדי שיחשבו לאחד, ולעומת זאת, בפירות שאין מאחדים אותם בדרך כלל די בנגיעת החביות בלבד⁷. עכ"פ מצינו כאן דרישה לנגיעת חביות זו בזו, אף שלדעה זו אין צורך בנגיעה ממש.

גם הגר"א (בביאורו שם) מחייב נגיעת כלים, וכפי שעולה מן התירוץ הראשון של המאירי: "צריכין הקפה והוא קירוב ונגיעת כלים אהדדי, וזה מן המוקף כמו אין מקיפין שתי חביות וכמ"ש רש"י בס"פ שם."

אך בדעת הר"ש יש להוכיח שהוא חולק על המאירי, ואף שמביא את ההבחנה בין עיסה לשאר פירות (מע"ש שם בתירוץ הראשון), מדבריו על המשנה במסכת טבול יום (פ"ד מ"ז) מוכח שאין צורך בנגיעת כלים. וז"ל המשנה שם: "התורם את הבור ואמר הרי זו תרומה על מנת שתעלה שלום-שלום מן השבר ומן השפכה, אבל לא מן הטומאה. ר"ש אומר: אף מן הטומאה. נשברה, אינה מדמעת. עד היכן תשבר ולא תדמע? כדי שתתגלגל ותגיע לבור...". באותו ענין נאמר בתוספתא (טבול יום פ"ב ה"ח): "היה תורם ארבע חמט חביות כאחת, אעפ"י שלא ירד מכל אחד ואחד כדי דימוע - הרי"ז שלם, מפני שהוא מתנה על כל אחת ואחת. בד"א בתרומת ראשית יין ושל שמן, שאין תרומת ראשית ניטלת אלא מן המוקף", אבל בתרומת מעשר ובשאר הרי זה שלם". הר"ש (שם ד"ה תניא) מבאר שהמדובר הוא באופן שלא הותנה בפירוש שהתרומה לא תחול אם היין יישפך בחזרה לבור, ואעפ"כ חכמים תיקנו שלא ידמע. אך זאת רק ביחס לתרו"ג אותה יש להפריש מן המוקף, ולכן יש צורך להפריש כשעדיין היין בבור סמוך לשיריים. אך ביחס לתרומת-מעשר אותה מפרישים מן המוקף, יכול לקרוא לה שם לאתר ההעלאה מהבור, ובכה"ג לא תיקנו חכמים שלא ידמע כנ"ל. לחילופין הוא מציע הסבר שאירי באופן שהתנה, וחכמים קיבלו את תנאו רק בתרו"ג, אך בתרו"מ שאפשר להפריש שלא מן המוקף, אסרו כי דמי למדומע. אך לא נחה דעתו של הר"ש בהסברים אלו, משום שלכאורה, אף שבתרו"ג צריך להפריש מן המוקף, מ"מ יכול להפריש לאחר ההעלאה מן

7. ע"ע מאירי על נדה ו' ע"א.

הבור שהרי גם ככה"ג נחשב מן המוקף, ואין צורך שיין התרומה יהיה ממש סמוך ליין השיריים בתוך הבור. ומיישב הר"ש שאה"נ, ומ"מ חכמים תיקנו את תקנתם, כי הפרשה בתוך הבור היא מצוה מן המובחר, וז"ל: "ומיהו תרומה גדולה גמי יכול לקרות שם לאחר העלאה, ואעפ"י שכבר העלה שפיר חשיב ליה מוקף, דלא גרע מחביות עד שלא גפן בסוף פ"ג דמע"ש. מ"מ רגילין לקרות שם בשעת העלאה לעשות מצוה מן המובחר, אבל בתרו"מ לא חישנין דלא בעיא מוקף...". מדבריו מוכח שאין צורך בנגיעת חביות, ודי בכך שהחביות אינן תרומות כדי להיחשב "מן המוקף", שהרי מדין זה הוא מוכיח שהפרשה של חבית יין על יין הנמצא בבור נחשבת להפרשה "מן המוקף"⁸.

הגר"א לעומת זאת, מפרש את התוספתא כפשוטה, ואינו מתקשה בקושיית הר"ש דלעיל, ואה"נ למד מהתוספתא כי רק הפרשה בתוך הבור היא הפרשה "מן המוקף"⁹.

גם מדברי הרא"ש (הלכות חלה שם) משמע שאין צורך בנגיעת כלים, וז"ל: "אבל לתרום מן המוקף" אפילו נגיעה לא בעינן רק שיהא סמוכות זו לזו בפנינו, כדאמר גבי קנקנים של יין (מע"ש פ"ג) הסמוכין זה לזה דאמר עד שלא גפן תורם מזו על זו...". ומשמע שאין צורך בנגיעת חביות, שהרי כתב: "קנקנים של יין הסמוכים זל"ז" ולא כפי שניסח זאת הגר"א בביאורו.

לענ"ד ההבדל בין הגר"א בביאורו לבין הר"ש ודעימיה נובע מהבדל יסודי ביניהם בהגדרת מוקף. סברת הר"ש הוגדרה יפה בתוספתא כפשוטה (תרומות פ"ג בביאור הארוך עמ' 325), והיינו שאין צורך שהצירוף יתקיים פיזית, אלא העיקר הוא שתהא ניכרת וברורה הזיקה בין הפירות לבין התרומה. הגדרה זו נסמכת גם על הפסוק (במדבר י"ח כ"ט): "...מכל חלבו את מקדשו ממנו" – שיהא מחזור וברור שפירות התרומה באים ממנו (משאר הפירות), וזו לע"ד הבנת הר"ש ודעימיה. לדעת הגר"א, לעומת זאת, דין מוקף דומה מאד לדין צירוף. לא די בכך שהסמיכות תהיה ניכרת, אלא צריך שיהא חיבור מוחשי וממשי בין התרומה לשיריים. לפי"ז יש צורך בכך שהחביות יגעו ממש זה בזה, ולכן פירות שבגומא אינם מצטרפים לשאר פירות שבתדר גם אם ניכר שאותם פירות הם.

כדברינו בדעת הר"ש כתב גם הגר"ח גריינימן בחדושים וביאורים (זרעים ס' ז' אות ו') וז"ל: "עיקר מצות מוקף היא שתהא ניכרת ההרמה שמתייחסת לכל השיריים ושהורמה מהם, וכדדייק קרא דילפינן מיניה דהיינו והרמותם ממנו. ויש בזה אופנים שונים ואין כל

8. העירני הרב עזריאל אריאל, שאין צורך בנגיעת חביות אף מחוץ לבית, שכן מוכח מתוס' הרא"ש ב"מ פ"ח ע"ב שיקב וגת מקומם בשדה ואינם בתוך בית.

9. הגר"א מפרש "בד"א..." – היינו שאין צורך להפריש "מן המוקף" בתרומת-מעשר אלא רק בתרו"ג, וגם בזה דוקא בדגן תירוש ויצהר ולא בירק. אלא שלגר"א המשפט "בד"א..." מתייחס לדעת ר' יוסי, ולכן אף לדעתו אין החידוש הוה נקוט להלכה. ועי' רמב"ם הל' תרומות פ"ג הי"ט שכתב בפירוש שאף בירק יש לתרום מן המוקף.

הפירות שווין לדין זה שיש שאינם מתיחסים יחד אלא בקירוב ממש, ויש אף בריחוק ניכר שכולם גורן אחד".

יתכן שלשני כיוונים שונים אלו בהגדרת "מוקף" קשור גם ההבדל בין שני פירושי המילוליים השונים של הביטוי "מוקף". רש"י (ביצה ל"ג ע"ב ד"ה מקיפין)¹⁰ מבאר ש"מוקף" הוא מלשון סמיכות¹¹, ואילו הרמב"ם בפירוש המשנה (תרומות פ"ד מ"ג)¹² כתב ש"מוקף" הוא מלשון היקף, וכן הביא המאירי (נדה ע"א ע"ב)¹³ בשם יש מפרשים: "וי"מ מקפת, שתקיף העיסה והחלה באיזה דבר עד שיהיו שניהם בתוך אותו הקף ויהיה הענין כאילו שתיהן בכלי אחד...".

לאור הסברנו הנ"ל בדעת הר"ש, דבריו מתבארים היטב. מש"כ בפירושו על המשנה במסכת מע"ש (פ"ג מ"ב) הוא שיש להבחין בין הלימוד מן המילה "ממנו" האמורה במנחה – שמשמעותו הוא הצורך בעשרון שלם בכלי אחד, לעומת דין מוקף בתרומה, בו אין חשיבות מיוחדת לצירוף בכלי דוקא, משום שהפרמטר הקובע בזה איננו הסמיכות הממשית אלא הזיקה החזותית. כמו כן גם ההבחנה של הר"ש (שם) בין דין מוקף האמור בעיסה לבין דין מוקף ביחס לפירות. ביחס לעיסה, כל זמן שהעיסות אינן נוגעות זו בזו הריהן נראות כשתי עיסות. משא"כ בפירות, שכל פרי עומד לעצמו, ולכן גם בלא נגיעה הם נראים כבאים ממקור אחד. מובן שאם נסביר את דין מוקף כפי שהג"א הבינו, אין מקום להבחנה זו, ובכל מקרה יש צורך שיגעו זה בזה כדי שייחשבו למוקפים.

ה. פירות בחדרים נפרדים

לפי הבנת הג"א אותה ביררנו לעיל, הרי שכדי שפירות ייחשבו "מן המוקף" צריכים הם להיות מצורפים פיזית, ומובן לפי זה שפירות בשני חדרים נפרדים אף אם הם בבית אחד לא יצורפו זה לזה. לכן, הפרשה מאלו על אלו איננה "מן המוקף". אך לפי ההגדרה הנ"ל בדעת הר"ש, הרשב"א והרא"ש, יתכן שכשם שניתן להפריש מן היין שבחבית על היין שבבור, כך גם נוכל להתייחס לפירות בשני חדרים, או לפירות שבחדר-הקירור שבבית האריזה ביחס לשאר הפירות שבבית האריזה. אם אמנם ניכר שמקור הפירות והתרומה הוא אחד.

10. וכן הוא גם בעירובין ל' ע"ב ד"ה מוקף, ובגיטין ל' ע"ב ד"ה מוקף, ובנדה ד' ע"א ושם ע"א ע"ב ד"ה מקפת, ודלא כפי שכתב הג"א בדעת רש"י. יש להעיר שלהלן יתברר שהרמב"ם מודה לשיטת הר"ש ודעימיה בהבנת מוקף, ולכן לע"ד אי אפשר להוכיח דבר מתייב מן הפירוש המילולי של המילה "מוקף".

11. מקורות נוספים לפירוש זה ראה באוצר מפרשי התלמוד על חלה פ"א מ"ט הערה 111.

12. וראה גם נדה פ"י מ"ו, וחלה פ"א מ"ט.

13. מקורות נוספים לביאור זה ראה באוצר מפרשי התלמוד (שם) הערה 112.

כך עולה לכאורה מתוך דברי הרמב"ם שכתב בהל' תרומות (פ"ג הי"ח): "פירות המפורזין בתוך הבית או שתי מגורות שבבית אחד – תורם מאחד על הכל". משמע מדבריו, ששתי מגורות (אוצרות) הנמצאות בבית אחד, אף אם הם בשני חדרים יכולים להחשב כמוקפים אלו לאלו, שהרי רש"י (עירובין ע' ע"ב) פירש את המילה מגורה: "גורן הוא, וחלוק בחדרים".

אלא שדברים אלו של הרמב"ם עומדים, לכאורה, בסתירה לדברי התוספתא (תרומות פ"ג ט'), שם נאמר: "שתי מגורות בעליה אחת – תורם מכל אחת ואחת". ואמנם הרדב"ז שיער שלרמב"ם היתה גירסה שונה בתוספתא, אך גם לפי הגירסה שבידינו אפשר אולי לומר שקיים הבדל בין שתי מגורות בבית אחד לבין שתי מגורות בעליה. עליה היא מקום בו משמרים פירות למשך זמן רב, ולכן כשנערמות שתי ערימות, סימן הוא שהן חלוקות זו מזו. לעומת זאת, בבית שמירת הפירות הוא לשימוש קרוב יותר, ולכן גם כאשר הפירות מחולקים שם לשתי ערימות, אם אכן נראה שמקורם אחד הוא (אותו מין וזן וכדו') הרי זה "מוקף". לפי"ז ההוכחה שניסה להביא הרב קלמן כהנא זצ"ל (מצוות הארץ עמ' ל' הערה מ"ט) מהתוספתא לפשיטת הבעיה העקרונית, כאילו מכאן עולה שפירות בשני חדרים אינם "מן המוקף" – איננה מוכרחת. אך אף אם לא נקבל את החילוק הנ"ל, נוכל לפחות ללמוד מדברי הרמב"ם שחילוק מקום אינו הופך בהכרח את הפירות של מקום אחד כאינם מוקפים ביחס לפירות של המקום האחר, שהרי הוא פסק להדיא ששתי מגורות בבית אחד נחשב מוקף¹⁴.

כאשר הפירות המיועדים להפרשה נמצאים ברחבה שלפני בית האריזה והשיריים נמצאים בבית האריזה עצמו – לדעת הגר"א שמובא לעיל, ברור שאין זה "מן המוקף", שהרי לדעתו צריך שאויר הבית יצרפם. אך לדעת הר"ש ודעימיה, בעלי ההגדרה הרחבה של "מוקף", גם בזה יתכן שכיון שכל בית האריזה כולו עוסק במיון ושיווק אותם פירות, אזי גם הרחבה שלפני בית האריזה נחשבת כחלק מבית האריזה, ודינה מבחינת דין מוקף כדין חביות יין שעל שפת הכור.

ו. דין אריזות סגורות

במשנה במסכת מע"ש (פ"ג מי"ב) שנינו: "חביות יין עד שלא גפן תורם מאחת על הכל". בירושלמי (מע"ש פ"ג ה"ו) מבואר שההבחנה בין חביות פתוחות לסגורות נוגעת דוקא ליין ולא לחביות שמן, וכך אכן משמע שפסקו הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג הי"ח) הר"ש (מע"ש

14. לענין השאלה אם פתיחת דלת מועילה, עי' כרם-ציון השלם אבן-האזל (עמ' קכ"ג), שם משמע שדין מוקף תלוי בחילוק המקומות, ובשני מקומות אף שהתרומה רואה את פני השיריים דרך חלון וכדו' לא מהני, ונחשב לאינו "מן המוקף".

שם) והרשב"א (פסקי חלה שער שני). ענין זה ממקד את דיונונו בשאלה, האם עצם העובדה שמדובר בפירות ארוזים יש בה כדי למנוע את ההפרשה הכוללת משום היותה הפרשה שלא מן המוקף. המהר"י קורקוס (על הרמב"ם שם) מעיר בנקודה זו ששקי תבואה נחשבים יותר "מן המוקף" זה ביחס לזה מאשר ערימות תבואה (שנחשבות "מן המוקף" דוקא כאשר עיקר הגורן קיים) מפני שהשקים עצמם אינם מהווים הפסק, משא"כ ערימות תבואה, שמקפידים על תערובתן, ולכן אין לעשר מזו על זו.

הגרי"א הרצוג זצ"ל (פסקים וכתבים כרך ג' עמ' קנ"ח), בדיונו בנושא זה, יוצא מנקודת ההנחה מתוך הירושלמי הנ"ל, שיש הבדל בין חביות יין לחביות שמן, ומנסה לעמוד על שורש הענין. המשותף לכל ההסברים שהוא מציע הוא שלפי כולם דין יין הוא החריג, ואילו דין שמן הוא הדין המייצג את הכלל. לפי"ז קופסאות שימורים או אריזות שונות שאינן מכילות יין אינן מפסיקות, וממילא הוי מן המוקף. לעומת זאת, מפרשים אחרים בארו את סיבת ההבדל בין יין לשמן באופנים אחרים.

לדעת הרש"ס (על הירושלמי מע"ש פ"ג ה"ו) ההבדל בין חביות יין לחביות שמן הוא שביין כיון שמקפיד לסגרו כדי שלא יחמיץ הוי כמקפיד על תערובתו. לעומת זאת, בשמן סתימת החבית נועדה רק למנוע את שפיכת השמן. הפנ"מ (על הירושלמי שם), לעומתו, הסביר שההבדל נובע מכך שיין רגילים למכור ביחד עם החבית, ולכן אם סגר את החביות הרי כל אחת מהן נחשבת לעצמה. אך בשמן, מכיון שאין רגילים למכרו עם החבית – סגירת החבית אינה מעלה ואינה מורידה.

הרמב"ם (שם)¹⁵ כתב שחביות יין סתומות אינן "מן המוקף", ולעומת זאת, שקי תבואה נחשבים "מן המוקף". הרדב"ז (על הרמב"ם שם) הסביר את ההבדל בכך ששקי תבואה עתידיים להתפרק, ולכן אינם חוצצים. ואילו הסתימה בחביות יין היא שלא על מנת לפתחה, ולכן היא חוצצת.

לפי סברות הרדב"ז והפנ"מ, כל אריזה שאיננה אריזה ארעית הריהי מפסיקה, ותכולתה לא תחשב "מן המוקף" ביחס למה שמחוצה לה. כדוגמא לאריזה ארעית ניתן להביא אריזת ניילון שאדם משתמש ומכין בביתו באופן עצמאי, ומאידך, אריזה תעשייתית היא בד"כ אריזה שאיננה ארעית. לפי הרש"ס ניתן לכלול ולומר שרק אריזות השומרות על איכות המוצר מפסיקות. בהקשר זה יש להבחין, לדוגמא, בין אריזות וואקום שנצרכת לשמירה על איכות המוצר, לבין אריזה סגורה אחרת שרק מקילה על שיווק המוצר כמו אריזת גזר, תפוחי אדמה וכדו', שגם כשהיא סגורה איננה מעכבת¹⁶.

15. דברים אלו מבוססים על הירושלמי (שם) שמבחין בין חביות יין לחביות שמן, לעומת שקי תבואה עפ"י התוספתא (תרומות פ"ג ה"ט).

16. בקיצור הלכות (לרב בויאר) על הל' תרו"מ (עמ' כ"ד סעי' ח', ט') אין הכרעה ברורה באשר לקופסאות שימורים, ובשעת הדחק כגון בעת ביעור המעשרות, הוא כותב שאפשר להקל.

בשו"ע (סי' של"א סעי' כ"ו) הביא את ההלכה שחביות שתומות אינן נחשבות "מן המוקף", ביחס ל"חביות" סתם, ולא הביא כלל את ההבחנה בין חביות שמן לחביות יין, ומשמע שבכל מקרה אינו "מן המוקף". אמנם ניתן לדחות ולומר שסתם "חביות" הן חביות יין, אך בדברי הגר"א (יו"ד שכ"ה ס"ק ח') מפורש שכל תבית שתומה אינה "מן המוקף" לחברותיה. יתכן שהגר"א לטעמיה, ס"ל שכלים מפסיקים, ואף שהם פתוחים יש צורך שהאחד יגע בשני.

למעשה נראה שלכתחילה יש להחמיר בכלים סגורים ששומרים על איכות המוצר, אך בדיעבד ודאי אפשר להקל ולסמוך על הדעות האחרות המובאות לעיל.

ז. פירות מובדלים מתוך הקפדה

1. הקפדה משיקולי איכות

בדרך כלל הארגו או העגלה של הפירות המיועדים לתרומה גדולה ותרומת-מעשר משמשים לפח מרכזי שמכיל בתוכו פסולת מסוגים שונים או פירות שנמצאים בשלב זה או אחר של ריקבון. במצב זה השאלה היא, אם הפירות נחשבים "מן המוקף".

בתה"ד (ס' קפ"ט) מובאת שאלה, האם אפשר לצרף לענין חלה שתי עיסות שאין בכל אחת כשיעור ע"י נגיעה או נשיכה, אף שמקפידים על התערבות העיסות. מדובר שם בשתי עיסות אשר רק אחת מהן מכילה כרכום. מתירוצם של הר"ש והרא"ש המובא לעיל למד בעל תה"ד שניתן לצרף שתי עיסות בסל דוקא כשאין מקפידים על תערובתן, אך אם מקפידים – יש צורך בנגיעה ממש, וכמבואר בירושלמי (חלה פ"ב ה"ג).

ואכן, בשו"ע (יו"ד שכ"ו א') נפסק: "...ואם האחת פת קיבר והאחת פת נאה, אפילו הן של אדם אחד, מסתמא מקפיד ואינו מצטרף". ובהמשך לדבריו, כתב הרמ"א בהגהתו (שם): "וה"ה שתי עיסות, שיש באחת כרכום ובשנית אין בה. וכל זה שאין שיעור בכל אחת, אבל אם יש בהן שיעור – מפריש מאחת על חברתה אם הן של אדם אחד". בהבנת דברי הרמ"א הללו נחלקו הלבוש והט"ז. לדעת הלבוש, אם יש בכל אחת מן העיסות כדי שיעור ניתן להפריש הפרשה אחת אף בלא נגיעה או נשיכה, ואילו הט"ז (יו"ד שכ"ו ס"ק א') מסייג את דברי הרמ"א הללו וסובר שהיינו דוקא אם העיסות נוגעות זו בזו. למעשה, מחלוקתם נוגעת בשאלה האם הקפדה על התערובת רק מעכבת צירוף, או שמא אף רלוונטית להגדרת "מוקף". בנוסף לכך נחלקו הלבוש והט"ז אם בכל סוג של הקפדה מדובר כאן, או אולי דוקא הקפדות מטעמים הלכתיים כמו טומאה וטהרה וכדו'.

הש"ך ב"נקודות הכסף" (שם) דוחה את דברי הט"ו, ומכמה צדדים. ראשית, לדעתו מוכח מן הראשונים שגם בשתי עיסות שאין מקפידים על תערובתן אין צורך בנשיכה ודי בנגיעה. שנית, גם אם נאמר שבמקרה כזה יש צורך בנגיעה, יתכן שהיינו דוקא בפחות מכשיעור ולשם צירוף העיסות, אך לא לענין מוקף. ואפילו לדעות הסוברות שיש צורך בנגיעה גם כדי שיחשב "מן המוקף", זהו דוקא כאשר ההקפדה על התערובת היא מחשש טומאה. למעשה, מסיק הש"ך שבאופן עקרוני גם בימינו שלא נהוגים דיני טומאה וטהרה, הקפדה מבדילה בין העיסות או הפירות, ובלבד שההקפדה תהיה דומיא דטומאה וטהרה, והיינו שהעיסות אף לא תיגענה זו בזו. מסקנתו של הש"ך ביחס לשאלה שנידונה בתה"ד היא שאם אכן בכל אחת מן העיסות יש כדי שיעור, אין צורך בנגיעת העיסות זו בזו.

אך לענ"ד דברי הש"ך מוקשים מתוך דברינו לעיל בפרק ב' בדיונו בדברי בעל ספר התרומה. במהלך דבריו שם הוא מסיק אמנם שהקפדה על התערובת רלוונטית רק ביחס לשאלת הצירוף אך לא בנוגע לדין מוקף, ובענין זה בכל מקרה צריך שהפירות יגעו אלו באלו. אך שם הוכחנו שלהלכה לא קיי"ל כדעתו, ושמדין מוקף אין צורך בנגיעה. לכן, אם נקודת המוצא בעיונו כאן היא כדעת ספר התרומה שהקפדה נאמרה דוקא בדין צירוף, היה מקום לצמצם את ההקפדה לענייני טומאה וטהרה. אך אם דין מקפיד הוא גם דין במוקף אין בכך טעם, שהרי בכל מקרה בו אין ניכר שהפרשה היא "ממנו" – מפני הקפדתו – אין כאן מוקף. ולהיפך – דוקא ככל שניכרת יותר ההפרדה בין התרומה לשיריים – כך הוי פחות מוקף, ולכן מסתבר יותר שלא ייחשב מוקף בשתי עיסות שבאחת כרום ובשניה תבלין אחר, או כשיש הבדלים גדולים של איכות וכדו', מאשר בשתי עיסות שהאחת טמאה והאחת טהורה, שהרי הטומאה והטהרה לא ניכרות בעיסות. אמנם מסתבר שהקפדה תחשב דוקא זו שתהיה דומיא דטומאה וטהרה, דהיינו שמקפיד עד כדי כך שאינו רוצה שאלו יגעו באלו, וכדלהלן.

ואכן, בשאלה זו, אם דין "מקפיד" נאמר דוקא כביטוי לרגישות בענייני טומאה וטהרה, או שמא בהקפדה מכל סוג, נחלקו ראשונים, וז"ל המאירי (גדה ז' ע"א): "ושמא תאמר, ואחר שכל שמקפיד על תערובתו צריך סמיכה ממנו, היאך התיירו בבדיקת חבית להפריש ממנה על אחרות, כתבו בתוספות שדבר לה – כל שהכלים סמוכים הוו להו כנגיעת גוף בגוף ביבש... וי"מ שאף בודאי לא נאמרה אלא בנטילה מן הטהור על הטמא, אבל טהור על הטהור – אינו צריך מוקף בנגיעת גוף בגוף...". נראה ששני הפירושים המובאים כאן חלוקים ביניהם בשאלה בה אנו דנים. לפירוש הראשון אין הבדל בין מניעים שונים להקפדה, ואילו לדעת הי"מ, רק הקפדה מחמת טומאה וטהרה רלוונטית.

הדעה השניה המובאת במאירי היא גם דעת הרשב"א (פסקי חלה שער שני אות א') שכתב: "...אלא שעדיין קשה לי קצת, שאם בכל דבר שאדם מקפיד על תערובת אינו מוקף עד שיגע ממש, א"כ היאך תורם מן היפה על הרעה ולכתחילה, והרי זה משובח? והלא כל אדם מקפיד בתערובתו. ושמא לא תערובתו ממש קאמר אלא בתערובת נגיעה בלבד בטמא

וטהור קאמר". אלא שאת דבריו אלה ניתן לפרש באופן אחר, והיינו שאין הוא מתכוון להקפדה בענייני טומאה וטהרה בלבד, אלא דומיא דטומאה טהרה, דהיינו הקפדה גם על נגיעת הפירות אלו באלו. כך משמע שהבין גם המאירי (חלה פ"א מ"ט), וז"ל: "ומ"מ פירשו אחרוני הרבנים... מפני שאדם מקפיד... שאם כן היאך אדם תורם מן הרעה על היפה, והרי יש כאן קפידת תערובת, אלא קפידת נגיעה, שהרי מצד טומאה הוא מקפיד על נגיעתן". לדעת המאירי, אם-כן, ההבחנה היא בין קפידת תערובת לקפידת נגיעה, והיחס בין פירות טמאים לפירות טהורים הוא רק דוגמא לקפידת נגיעה. לפי זה, אם מדובר בפירות רעים עד כדי כך שמקפידים שלא יגעו בטובים – אין הם נחשבים "מן המוקף".

טענתו של הש"ך, שדין מקפיד הוא רק בטומאה טהרה, אינה מסתברת כ"כ גם מצדדים אחרים, שהרי מצינו דין זה מפורש בירושלמי גם ביחס להקפדה מסיבות שאינן טומאה וטהרה. על המשנה במסכת חלה (פ"ד ה"א) "שתי נשים שעשו שני קבין ונגעו זב"ז אפי' הן ממין אחד – פטורין..."¹⁷, נאמר בירושלמי: "אמר ר' יוחנן: סתם אשה אחת אינה מקפדת, שתיים הם מקפידות...". גם לגבי תערובת של קמח נקי וקמח קיבר מתבאר בירושלמי שאין הם מצטרפים כי "מקפדת היא". כך נפסק גם ברמב"ם (הל' ביכורים פ"ז הל' א'–ב'): "אם היו של שנים, אפילו הן ממין אחד – פטורין מן החלה, שסתם שנים מקפדין... ואם היה מקפיד שלא תגע עיסה זו בזו ולא תתערב עמה, אפילו היו מין אחד – אין מצטרפות", וכן נפסק בשו"ע (יו"ד שכ"ו א').

גם טענתו האחרת של הש"ך, שהחסרון בעיסות שיש בהן הקפדה שייך רק כשאין שיעור בכל אחת משתי העיסות איננה עולה מדברי תה"ד, כפי שניסה לטעון הש"ך בנקה"כ (שם). בדבריו שבאותה תשובה ניסה בעל תה"ד ליישב את הסתירה שבדברי הר"ש, שכתב, מחד (חלה פ"ד מ"א), ששתי נשים שעשו שני קבין ביחד – נגיעה ונשיכה אינן מועילות בהן לצרפן, מפני שהן מקפידות על תערובתן, ואף אם הן לשות ביחד – סופן ליחלק, ומאידך כתב הר"ש שנגיעה מועילה אם מקפידים על התערובת. מכח סתירה זו וכדי ליישבה, הוא מבחין בין דין צירוף לדין מוקף: לצורך צירוף, אם מקפידים על התערובת, לא מועילה אפילו נשיכה. אך לעומת זאת, כשיש בכל עיסה שיעור הפרשה, והדין הוא רק בנוגע לדין מוקף, צריך ואף מועילה נגיעה¹⁷. וז"ל שם: "ונראה לחלק, דודאי היכא דבתרוייהו יש שיעור חלה, אע"ג דמקפיד על תערובתו מהני נשיכה או אפי' נגיעה, כדי לפטור מאחת את חברתה, דחשיב שפיר "מן המוקף" בהכי. ובהא איירי ההיא דעיסה טמאה וטהורה, דבתרוייהו יש שיעור חלה. אבל הא דאמרינן לעיל, דשלא מהני נשיכה בדבר המקפיד על

17. יש להעיר שבדברי תה"ד צ"ע, ויש לבאר בפשטות, כפי שאכן כתוב בדברי הר"ש, שכיון שהעיסות שייכות לשתי נשים הן מקפידות כ"כ שאף אם לשו את העיסות יחד סופן ליחלק, ולכן א"א לצרף אותן אף ע"י נשיכה. אך אם שתי העיסות של אישה אחת – מצרפים ע"י נגיעה, אף כאשר מקפידים על התערובת, וכדברי הר"ש במקומות אחרים.

תערוכתו, איירי שאין בכל אחת שיעור חלה ובאין לצרפם כדי לחייבם בחלה. כה"ג לא מהני נשיכה, דהואיל ומקפיד על תערוכתו – אין לנו בידנו לעשות ולהחשיבה כעיסה אחת לחייבו בחלה...". מדבריו מתבאר, עכ"פ, שכאשר יש בכל אחת כשיעור – הרי שאם מקפידים על התערוכת די בנגיעה, וכך הבין גם הט"ז (יו"ד שכ"ו ס"ק א'). לפי זה, ההבדל בין מצב בו יש שיעור בכל עיסה לבין מצב בו אין שיעור כזה איננו נעוץ בשאלת הגדרת ה"הקפדה", אלא בהבדל שבין דין צירוף לבין דין מוקף. הדרישה לצרף שתי עיסות היא דרישה לאחד אותן, לעשות אותן עיסה אחת, ולכן שתי עיסות שמקפידים עליהן שלא תגענה או תשוכנה זו בזו אינן מצטרפות. מה שא"כ ביחס לדין מוקף, שאיננו דורש להפוך את העיסה לעיסה אחת, אלא להבהיר ולהראות ששתי העיסות באו ממקור אחד. לכן אם מקפידים על התערוכת, הרי שנגיעה או נשיכה תעשה את ההפרשה להפרשה ש"מן המוקף".

גם מדברי בעל ספר לקט-היושר שהובאו גם בשו"ת ציץ-אליעזר (חלק י"א סי' ע"ו אות ה') בשם רבו בעל תה"ד נראה כדברינו, וז"ל: "...ואינו רוצה לצרף שתי עיסות לחלה אחת, ואעפ"י ששניהם שיעור חלה, אם האחד לבן בלא סמנים ושני יש בו סמנים וכרכום...". ומוכח שתה"ד אמר את דינו גם כאשר יש בשתי העיסות שיעור חלה, שאו הנידון הוא דין מוקף, וכפי שהבינו הט"ז¹⁸, וכן נקט הגר"א בביאורו (יו"ד שכ"ה ס"ק ח'), בניגוד לדברי הש"ך בנקודות הכסף.

מסקנה דומה עולה גם מדברי הרב קוק זצ"ל, שהרי במשפט-כהן (סי' כ"ט) בדיונו על עיסות של מצה שמסופקים בהם אם הפרישו מהם תרו"מ, הסיק שיש לקחת עיסה אחרת שהיא ודאי של חיוב, אך העיר שניתן לקחת לשם כך אפילו עיסה של מצה שאינה שמורה עבור מצות שמורות, ואף שמן הסתם מקפידים על תערוכתן. ולמרות שבישועת יעקב (או"ח תנ"ו) כתב ששני סוגים כאלה של מצה אינם מצטרפים לידי שיעור – לענין תרו"מ אין זה מעכב: "...דזה אינו תלוי בקפידא כ"א במין, והם מין אחד בפשיטות"¹⁹.

לסיכום נושא זה, נראה לע"ד שיש מקום להחמיר ולהחשיב שני סוגים שבעליהם מקפידים על תערוכתם כאינם מוקפים זה עם זה. ביחס לשאלה מה נחשב להקפדה, י"ל שאין די בעצם העובדה שנעשתה כבר פעולת מיון, והפסולת הופרדה משאר הפירות, כדי להגדיר זאת כהקפדה, וכפי שכתבו הרשב"א והמאירי. אך אם הפסולת מאוסה, או שבפח הפסולת

18. וצ"ע בדברי הציץ-אליעזר שתמה על דברי לקט-היושר, משום שפשיטא לו שאם יש בשניהם כשיעור יכול לצרף, והרי בזה חלוקים הש"ך והט"ז.

19. ולמעשה הוא מכריע שעדיף להפריש ממצה שמורה, אלא שיתכן שלא חייבו לעשות כן בשמן שחיוב תרו"מ הוא מדרבנן בלבד. במקרה הנדון, עכ"פ, נראה שמכיון שאין פתרון אחר, ניתן להפריש ממצה שאינה שמורה, שהרי ההקפדה היא מחמת דין מוקף, ודין זה איננו מעכב בדיעבד.

מצויה פסולת נוספת באופן שהוא מקפיד שהפירות הממויינים לא יבואו במגע עם הפירות שמיועדים לשיווק – ייחשב הדבר כאינו "מן המוקף".

2. הקפדה משיקולי בעלות

בתי אריזה רבים אינם שייכים למשק מוגדר, אלא מעניקים שירותי מיון, אריזה ושוק לכל דורש, ונמצא שהפירות המצויים שם משתייכים, בעודם בבית האריזה, לבעלויות שונות. אעפ"כ, ניתן לעשר מאלו על אלו, ואין בזה חשש מעשר שלא "מן המוקף", משום שעצם ההקפדה מטעמי בעלות איננה נחשבת להקפדה לענין זה²⁰. בנד"ד לגבי בתי-האריזה, ברגע שהפירות נכנסים לבית האריזה, הם "מאבדים את זהותם", ולצורך המכירה הם מצטרפים למערך הכולל של שיווק בית האריזה. ואמנם נכון שאיבוד הזהות, הוא רק בשלבים מאוחרים, ובעת השקילה כאשר רוצים למדוד את כמות הפרי שהביא כל חקלאי – אין רוצים בעירוב הפירות, אך אעפ"כ נלע"ד שגם זה ייחשב מוקף, ומשתי סיבות. ראשית, ההקפדה בה אנו עוסקים כאן היא הקפדה דומיא דטומאה וטהרה, דהיינו שפירות אלו לא יגעו באלו כלל, וכמו עיסת הכרכום בשאלה הנ"ל בתה"ד. במקרה דנן ההקפדה איננה שלא יגעו הפירות אלו באלו, אלא הקפדה על הפרדה טכנית לשם שקילה. שנית, ההקפדה היא הקפדה זמנית²¹, ולאחר מכן הפירות, כאמור, "יאבדו את זהותם". יתר על-כן, כל מטרת השימוש של החקלאי בבית האריזה היא כדי למכור או לייצא את הפירות במשותף – ביחד עם כל החקלאים.

למעשה, ולסיכום כל האמור עד כאן, יש להקפיד על "מוקף" ממש לפחות בהפרשת תרומה גדולה. מכיון שתרו"ג היא בכלשהו, יש ליטול פרי אחד ולקרוא עליו שם: "ה"ו תרומה גדולה", כשפרי זה נמצא סמוך לפירות המתקנים בהפרשה זו²². הצעה זו מסתמכת על דעת הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"כ) שכתב שאין דין מוקף בתרומת מעשר, שכמותו פסק גם השו"ע (יו"ד של"א ע"א) למרות דעת התוס' (גיטין ל' ע"ב) והר"ש (ביכורים פ"ה מ"ב) החולקים וסוברים שמדרבנן יש להקפיד על מוקף גם בתרומת-מעשר. כמו כן ניתן לצרף כסניף גם את דעת הראב"ד (על הרמב"ם שם) שכתב שמוקף בתרומת מעשר הוא רק

20. עי' ירושלמי חלה פ"ד ה"א ור"ש חלה פ"ד מ"א, וכן בפסקי חלה לרשב"א עמ' כ"ב.

21. עי' ר"ש שם שכתב ששתי נשים אף שלשות עיטה אחת סופן ליחלק, ולפ"ו בנד"ד אינו נחשב למקפיד כי סופן להתחבר.

22. במצבים בהם אין השגחה במשך כל היום, ומסתמכים על הפרשה אחת בתחילת היום או בסופו כדי לפטור את כל הפירות שמגיעים במשך היום – אין הצעה זו מעשית.

בלוי²³, ואת דעת הר"ש (בכורים פ"ה מ"ב) והרשב"א (שו"ת ח"א סי' ר"צ) אליבא דרש"י שבתרומת מעשר אין הפירות צריכים להיות סמוכים לפירות, אלא העיקר הוא שהם יהיו בפניו.

ח. דין "מוקף" – מתי?

בתהליך הפרשת תרו"מ וחלה אנו מתייחסים לשלושה שלבים: ההפרשה, קריאת השם והחלות. יש לעיין באילו מהם דרוש שיהיו הפירות מן המוקף: בכלום, בחלקם או רק באחד מהם.

במשנה בטבול יום (פ"ד מ"ב) שנינו: "האשה שהיא טבולת יום... ומפרשתה ומנחתה בכפישה או בנחותא (לוח של עץ שאינו מקבל טומאה) ומקפת וקורא לה שם מפני שהיא שלישי, ושלישי טהור לחולין...". מפשט המשנה אנו למדים שצריך שיהיה "מן המוקף" בעת קריאת השם, שהרי המשנה אומרת: "ומקפת, וקורא לה שם...". יתר ע"כ, המשנה דורשת שטבולת-היום תניח את העיסה שמיועדת לחלה בכלי, כדי שלא תעשה אותה בנגיעתה שלישי לטומאה, ואילו היה די בהקפה בשעת ההפרשה, הלא די היה שתחזיק את העיסות בידיה ותחברן בשעת ההפרשה, ולאחר מכן תפריד ביניהן ותקרא שם בלא צורך בהנחה בכלי, שהרי אין שלישי לטומאה בחולין.

על כך מקשים הראשונים מן המשנה בחלה (פ"ב מ"ח): 'ר' אליעזר אומר: ניטלת מן הטהור על הטמא – כיצד? עיסה טהורה ועיסה טמאה – נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורם חלתה, ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף, וחכמים אוסרים'. בהכרח מדובר כאן על "מן המוקף" שבשעת ההפרשה, שהרי הגמ' (סוטה ל' ע"א) מבארת לדעת ר' אליעזר, שאין שני עושה שלישי בחולין ונגיעת העיסות היא בעוד העיסות חולין, אך אם צריך שתהיה הקפה בשעת קריאת שם, נמצא שנגיעת העיסות היא כאשר שם חלה עליהן. וכן פירש רש"י (סוטה שם ד"ה ונותנת): "...הילכך צריכה להקיף החלה אצל העיסה קודם שתקרא לה שם, והכי מקיפה לה. ונותנת מן העיסה הטהורה פחות מכביצה בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה והאמצעית נוגעת בשתייהן ומצרפתן וקורא שם על החלה, ומסלקת עם קריאת השם ופחות מכביצה אינו מטמא את החלה...". וביאר את עניין ה"סילוק" בתוס' שאנץ (סוטה שם): "ומה שפ"ה קורא לה שם לחלה ומסלקה עם קריאת שם, למה הוצרך לפרש כן? נראה משום דקשיא ליה, אפי' אין שני עושה שלישי בחולין, מ"מ כיון שקרא לה שם הויה לה העיסה תרומה ושני עושה שלישי בתרומה". אלא שעל כך מביא הוא את קושייתו של הר"ר אלחנן: "והקשה הר' אלחנן והלה אין זה מן המוקף?

23. ואמנם אם החקלאי הוא לוי, לדעת הראב"ד חייב להפריש את תרומת המעשר "מן המוקף", אך עי' התורה והארץ ב' (עמ' 180) שם הוכחנו שלדעתו דין מוקף איננו אלא מדרבנן. לכן כשאין יודעים מי החקלאי או כשהפירות התערבו אפשר להקל.

ובעי' מוקף ממש! ויש שרוצים לומר שקרינן כי האי גזונא מוקף...". בהמשך שם מביא הר"ש תירוצים נוספים וכדלהלן, אך עכ"פ מדברי הר' אלחנן למדנו שבאופן עקרוני צריכים הפירות להיות מוקפים בעת קריאת השם, ורק אז נחשבים הם למוקפים "ממש".

אלא שתירוצים אחרים שהעלו כאן הראשונים מעלים גם מסקנות אחרות. התוס' (נדה ז' ע"א ד"ה ומקפת) תירץ שאין מדובר כאן באופן שטבולת היום עושה את כל העיסה הטהורה חלה, ולכן כיון שהחלק של העיסה הנוגע בוו הטמאה נודע בפחות מכביצה – אינו נטמא. כך תירץ גם בעל ספר התרומה (הל' חלה אות פ"א), ולפי"ז מוקף הוא בשעת קריאת שם כאמור בתחילה, אלא שאעפ"כ ר' אליעזר מציע פתרון להפריש מעיסה טהורה על עיסה טמאה בלא לטמא את החלה.

הר"ש (טבול-יום שם) תירץ בשלושה תירוצים אחרים (והובאו גם בתוס' רא"ש על נדה ז' ע"א ד"ה ומקפת). לפי האחד מהם, אכן צריך שיהיה מוקף בשעת קריאת שם, ומה שהתיר ר' אליעזר במשנה (חלה שם) להפריש מן הטהור על הטמא, היינו באופן שההפרשה תחול רק לאחר ההפרדה בין העיסות. לפי תירוץ זה ה"מוקפות" נדרשת בשעת קריאת השם, ולכן חייבה אותה המשנה או להקיף את שתי העיסות: "ומקפת וקורא לה שם". אך אין צורך שהפירות יהיו "מן המוקף" בשעת החלות. מאידך, אין בכך התייחסות לשאלה אם מוקף מועיל בשעת החלות בלבד.

דרך אחרת שמציע שם הר"ש לתירוץ הקושיה (וכך תירץ גם הריטב"א שם בד"ה ומקפת) היא שמעיקר הדין מוקף מהני בשעת הפרשה, ואעפ"כ חייבה חכמים להקיף בקריאת השם (משנה טבול יום שם), משום החשש שמא תקרא שם לפני שתניח את החלה בסל ותטמא אותה. לחילופין, מציע הר"ש תירוץ נוסף, שגם לפיו מוקף מועיל בשעת ההפרשה, ואעפ"כ חייבה להקיף פעם נוספת משום הפסק מנא. לכן יש לקרב את הכלים זה לזה.

לפי שני התירוצים האחרונים נראה שמוקף בשעת קריאת שם בודאי מהני, אלא שגם בשעת ההפרשה מהני. מסגנון הדברים גם משמע שדוקא בזה ראה הר"ש חידוש, משום שהלא העיקר הוא בקריאת השם ובחלות, בעוד ההפרשה היא פעולה טכנית בלבד. כך מוכח גם מניסוח השאלה בדברי הראשונים, שפשיטא להם שמוקף בשעת קריאת שם מהני כדברי המשנה: "ומקפת וקוראה שם", אלא שהתקשו במשנת ר' אליעזר – אך לא להיפך. כך, למשל, כתב גם תוס' הרא"ש (נדה שם): "י"ל דהכא נמי חשיב מוקף אם היתה קוצה חלה... אלא חיישי' שמא תשכחנה בידה...". וכן משמע מלשון תוס' שאנן (הנ"ל) "והלה אין זה מוקף ובעי' מוקף ממש".

לכל התירוצים, א"כ, מוקף מהני בשעת קריאת שם. אלא שלפי התירוץ הראשון מועילה "מוקפות" בשעת קריאת השם בלבד, ואילו לשני התירוצים האחרונים יתכן שלא יהא די בכך, ועל הפירות להיות מוקפים גם בשעת חלות ההפרשה. לדעת התוס', ולפי שני התירוצים האחרונים (הר"ש והרא"ש) מהני מוקף בשעת ההפרשה אף שעדיין אין חלות. הר"ש בפירושו על מסכת חלה (פ"ג מ"א) מתייחס לנושא עיונו כאן במהלך דיונו בהצעתו

להפריש חלה מן העיסה בתחילת הלישה ולהתנות שתחול רק בסוף הגלגול, כדי שלא יוצר מצב בו החלה תחול כשעדיין נשאר קמח שלא נילוש, ואז יצטרף הקמח "לקרץ ולשאור" (כלשון התוספתא), ויאסור את העיסה. בהקשר לכך מעלה הר"ש את תהייתו, אם הפרשה זו אינה "מן המוקף", שהרי בשעת החלות, כלומר בשעה ששאריית הקמח יונחו על העיסה, אין החלה מוקפת לעיסה. מסקנתו בענין זה היא, שהפרשה בשעת קריאת שם מהני אף שאיננו מוקף בשעת החלות, וז"ל: "ושמא לא חיישינן, מאחר דעיקר היתה מן המוקף, וחשיב מוקף מה שבשעת קדושת שם היו מוקף, אע"פ שבשעה שחלה הקדושה לא היה מוקף".

בדברי הר"ש ניתן להבין, שהשלב העיקרי לענין מוקף הוא קריאת שם, ולכן די בכך שהיה "מן המוקף" בשעת קריאת השם, אף שלא היה כן בשעת החלות. אלא שהבנה זו יש לדחות מן הדרך בה הובאו הדברים בר"ן עמ"ס קדושין (כ"ו ע"א בדפי הרי"ף)²⁴. "ושמא לא חיישינן מאחר [דעיקר] העיסה היתה מן המוקף, וחשיב מוקף מה שבשעת קריאת שם הוי מוקף, אע"פ שבשעה שחלה הקדושה לא הוי מוקף, וכן פירשנו בפ"ק דנידה". מן הניסוח הזה משמע שהמילה "עיקר" איננה מתייחסת לקריאת השם, אלא לחלק העיקרי של העיסה שכבר נילוש, ובאו הדברים ללמדנו שביחס לחלק הטפל של העיסה שעדיין לא נילוש די במוקף בשעת קריאת השם. אך לפי"ז אין מכאן ראייה שדי במוקף בשעת קריאת השם בלבד, ומסתבר שזוהי גם כוונתו של הר"ש דלעיל.

במעדני-ארץ (על תרומות פ"ג הי"ז, ס"ק ג') קבע הגרש"ז אורבך [וצ"ל] כדבר פשוט, שאם חיוב הפרשה מן המוקף הוא מדאורייתא²⁵ ונלמד מהפס' "ממנו" אזי צריך שיהא מן המוקף בשעת החלות. כי אם הוי מן המוקף רק בשעת קריאת שם או בשעת הפרשה, הרי שעדיין לא נעשה כלום, ואין זה "ממנו".

למעשה, מחדש הגרש"ז (שם) שאם מלכתחילה קראו שם על מנת שלאחר מכן המיועד לתרומה יופרד מן השיריים – אין זה "מן המוקף". אך אם התרומה הופרדה מן השיריים מאוחר יותר רק במקרה לא אכפת לן, והוי מן המוקף אם היה כן בשעת קריאת שם. אלא שהגרש"ז א' הרגיש בקושי שבדבריו, שהרי מצאנו שהר"ן, הר"ש והרא"ש סוברים שמהני מוקף בשעת קריאת שם על עיקר העיסה אף ששאריית הקמח עדיין לא נילוש, ובדין האמור שם הלא לא במקרה הקמח לא היה "מן המוקף". כ"כ מצאנו בתשובת הר"ש (נדה וטבול יום) ותוס' רא"ש (הובא לעיל) שהסבירו שהעיסה הטמאה אינה מטמאה את הטהורה אף שהעיסות נגעו אלו באלו בשעת קריאת שם, משום שעל-פי הניסוח שנקבע מראש החלות היא לאחר שיפרידו בין העיסות, וגם במקרה זה ההפרדה נקבעה לפני החלות כדי להינצל מטומאת החלה, ובודאי שאין זו הפרדה מקרית. ויעיין בר"ש (ביכורים פ"ב

24. וכן גרס גם הרא"ש בפסקיו, הל' חלה ה'.

25. עי' במאמרנו שבקובץ התורה והארץ ב' עמ' 179-177.

מ"ה)²⁶, וברא"ש (ביכורים שם) שלדעתם חיוב מוקף הוא מדאורייתא. לאור הנ"ל מחדש הגרשו"א שמהני מוקף בכה"ג אם ההפרדה היא צורך ההפרשה כמו ביחס לדין העיסה הטמאה הנ"ל.

שאלה זו מעשית במפעלים לעיבוד מזון, בהם מצטברת במשך תהליך העיבוד כמות גדולה של פסולת. לרוב מוצע במקומות כאלו, שהמשגיח יאמר את נוסח ההפרשה בבוקר, ובו יקבע שהפסולת שתצטבר במשך היום תהיה לתרומה ולתרומת-מעשר בשעת הפרדת הפסולת מהשיריים או בסוף היום. אך לדברי הגרשו"א שצריך שיהא מן המוקף בשעת החלות לא תועיל תקנה זו, ורק אם נאמר שדי במוקף בעת קריאת השם שפיר הוי מן המוקף. אלא שלענ"ד אין הכרח לחלק כדברי הגרשו"א, ובהחלט ניתן ללמוד מדברי הראשונים הנ"ל שמוקף בשעת קריאת שם מהני.

אפשרות זו, להתנות בשעת הפרשת החלה ולקרוא שם ע"מ שתחול רק לאחר שהכל ייעשה לגוש אחד, שנויה היא, למעשה, בירושלמי (חלה פ"ג ה"א): "מה לימדו את הכהנות? הרי זה חלה על העיסה הזאת ועל השאור המתערב בה, ועל הקמח שנשתייר בה, ועל הקרץ שניתן תחתיה לכשתעלה כולה גוש אחד...". על פי זה נקט גם הרשב"א בפסקי הל' חלה שלו (שער ג') שכך יש לנהוג לכתחילה כדי למנוע תקלה, והוא מעיר שאין לשרוף את החלה לפני מועד חלות ההפרשה, כי בכה"ג לא מהני²⁷.

הב"י (סס"י שכ"ז) הביא את התנאי הנ"ל וכתב: "...אע"ג דחלה זו לא הוי מוקף לקמח המתערב בעיסה אח"כ, מ"מ כיון דהויה מוקף ועיקר (אולי צ"ל לעיקר) העיסה סגי בהכי...". כך פסק גם בשו"ע (יו"ד שכ"ז ב'): "...ואם אמר ה"ז חלה על העיסה... ולכשתעשה כולה עיסה אחת... ה"ז מותר... וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אח"כ... וטוב ללמד לנשים להתנות כן". ובביאור הגר"א (שם ס"ק ד) העיר על כך: "ועוד אף שמפריש שלא מן המוקף וכמ"ש הר"ש שם: וקצת תימא היאך מפריש וכו'".

26. וכן בטבול-יום פ"ד מ"ז.

27. ועי' בחלת-לחם סי' ר' ס"ק י"ג שהביא את דברי הר"ש, שהסיק שמוקף בשעת קריאת שם מהני. ה"חלת לחם" מקשה עליו מדברי הירושלמי עצמו: "אם תקנו בחלה שתהא ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף...", ומכאן שהקלו בכהנות להפריש קודם, כדי שיוכלו להיזהר מטומאת החלה, ואף שאינו מן המוקף, ועי' שכך פירש גם הרש"ס שם. אך יעויין בירושלמי שהיינו דוקא לדברי ר' יוסי האומר: "נראים הדברים בערבי שבתות" (ועי' תוס' יבמות צ"ג ע"ב ד"ה אלא, שבע"ש מפרישים אף שלא מן המוקף), אך מסקנת הירושלמי היא: "אמר ר' יונה לא מסתברא דלא בחול", ויתכן שלדעה זו הוה מוקף בכל גווגי. עכ"פ, הר"ש, הרשב"א, הרא"ש והשו"ע שמציעים ללמד את הנשים להפריש על תנאי כדי שלא יוצר מצב בו לאחר ההפרשה נותר קמח, שייעשה עיסה רק מאוחר יותר, ואז יצטרף לשיעור חלה. ואם בכה"ג הוה שלא מן המוקף, מדוע ילמדו את הנשים לנהוג כך לכתחילה? שהרי לכאורה מוטב שיפרישו רק לאחר גמר לישא. ועי' בשו"ע שם (סעיף ג') שכתב: "האידינא טוב להמתין...".

ובחידושי רע"א על השו"ע (שם) הסביר: "דחשיב מן המוקף במה שבקריאת שם הוא מוקף אף שבשעה שחלה קדושת החלה – אינה מוקף, ר"ן (פ"ג דקדושין דף רלג ע"ב)"

לכאורה היה נראה שלדעת השו"ע די במוקף בשעת קריאת השם בלבד, אלא שאפשר לדחות כדלעיל שזהו דוקא במקום שעיקר העיסה היא "מן המוקף" אף בשעת החלות.

מקור נוסף ממנו ניתן ללמוד באיזה שלב צריך שיהא "מן המוקף" הוא הטעמים השונים שנתנו לחיוב ההפרשה מן המוקף. לדעת הראב"ד (הל' תרומות פ"ג הי"ז), שהסיבה שצריך להפריש "מן המוקף" בתרו"ג היא מפני שמפרישים אותה באומד, ורק כשהתרומה "מוקפת" ניתן לכוון את השיעור, מסתבר שצריך שיהא "מן המוקף" בשעת ההפרשה, כי אז היא שעת האומדן של הכמות המיועדת להפרשת התרו"ג. מאידך, לסברת רש"י (גיטין ל' ע"ב ד"ה מוקף) שהטעם לדין מוקף הוא "שמא אותה שעה אינה בעין", מסתבר שצריך שיהיה מן המוקף בשעת החלות, כי מה שחשוב הוא, שהפירות עליהם תחול התרומה יהיו בעין בשעה זו. אך עי' בדברי הגרשז"א הנ"ל שפשיטא לו אליבא דהראב"ד ורש"י הנ"ל, שצריך שיהיה מן המוקף בשעת ההפרשה. ויעיין גם בדברי הר"ש (ביכורים פ"ב מ"ה) והרשב"א (בתשובה ח"א סי' ר"צ) שמיישבים את דברי רש"י הנ"ל עם דבריו בגיטין (ל' ע"א) וסוברים שטעמו של רש"י נאמר רק ביחס לתרומת-מעשר, ולפי זה אי-אפשר להביא ראיה מדברים אלו של רש"י לדין מוקף בתרומה גדולה.

מחלוקת ראשונים בנושא זה משתקפת גם מהתייחסותם לסוגיית הגמ' ביבמות (צ"ג ע"ב), בעובדא דר' ינאי שהיה רגיל לקבל פירות מאריסו, וכשפעם אחת איחר האריס בע"ש, הפריש ר' ינאי מפירות שהיו ברשותו על פירות שנמצאים עדיין ביד האריס. בהמשך מסופר שם שר' ינאי שאל את ר' חייא אם טוב עשה, וזה ענה לו שעשה כדן, שנא': "למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים – אלו שבתות וימים טובים...". והיינו שלמרות שלכתחילה יש לעשר מדבר שבא לעולם – לכבוד שבת הקלו. הראשונים תמהים כאן, כיצד ניתן היה להפריש בזה שלא מן המוקף. הוא עונה שהקילו לכבוד שבת ויו"ט מאותו פסוק, וכך סובר גם הרשב"א בתשובה.

תשובת ר"ת והרשב"א (בתשובה) היא שלכבוד שבת הקלו גם בזה. לעומתם, הרמב"ן והרישב"א (יבמות שם) תרצו שר' ינאי עישר בע"ש כאשר הפירות עדיין לא היו ברשותו, לכשיגיע לידו, ובשעה זו הפירות שהוא רצה לתקן עתידים להיות מוקפים עם התרו"ג. מוכח א"כ לדעתם שגם מוקף בשעת החלות מהני.

לעומת זאת, לדעת ר"ת (המובאת בתוס' יבמות צ"ג ע"א ד"ה אלא) והרשב"א מסתבר שמוקף בשעת החלות לבד לא מהני²⁸, שהרי לדעת הרשב"א מוקף הוי מדאורייתא כמבואר

28. אך עי' בשו"ת שארית ישראל לרב ישראל זאב מינצברג סי' ע' סוף סעי' א', שכתב שלכו"ע מוקף בשעת החלות מהני, ודחה את הראיה מדברי התוס'.

בדבריו (גיטין ל' ע"א)²⁹, ובתשובה (שם סי' קכ"ז) נשאל שא"כ כיצד התירו משום עונג שבת הפרשה שלא מן המוקף, והשיב שלמדו זאת מפסוק מפורש. ועתה הגע בעצמך: אם אכן אפשר שיהא מן המוקף בשעת החלות, ואפשר לנהוג כהצעת הרמב"ן והריטב"א, מה ההכרח להתיר היתר מיוחד משום עונג שבת? ע"כ נאמר, אם-כן, שהצעת הרמב"ן לא נחשבה בעיניהם לפתרון לבעיה, ומשום שיש צורך ב"מוקפות" בשעת קריאת שם.

לסיכום, לדעת הר"ש (טבול יום פ"ד מ"ב), הרא"ש בתוספותיו (נידה ז' ע"א לפי שני התירושים האחרונים) די בכך שהפירות יהיו מוקפים בשעת ההפרשה. כך היא גם דעת התוס' (נידה שם ד"ה ומקפת), ומסתבר שכך סובר גם הראב"ד (תרומות פ"ג ה"כ) על-פי הטעם בו הוא נוקט בדין מוקף. לעומתם סוברים בעל ספר התרומה (הל' חלה אות פ"א), הר"ש (טבול יום פ"ד מ"ב לתירוץ א', חלה פ"ג מ"א ד"ה ובלבד) והרא"ש בפסקיו (הל' חלה סוף אות ה', בתוספותיו נדה ז' ע"א לתירוץ א'), שעל הפירות להיות מוקפים בשעת קריאת השם. "מוקפות" בשעת החלות בלבד מועילה לדעת הרמב"ן והריטב"א (יבמות צ"ג ע"א), אך יתכן שר"ת (יבמות שם ע"ב ד"ה אלא) והרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' ר"צ) חולקים על כך.

ולמעשה, ברוב המקרים ניתן להקפיד להפריש באופן שיהא "מן המוקף" גם בעת קריאת שם וגם בעת החלות אם מקפידים על כך בתרו"ג בלבד, שהרי די בכלשהו ואין קושי להפריש באופן נפרד על התרו"ג. אם אי אפשר, יש להקל שיהא "מן המוקף" בעת קריאת שם.

29. ועיי' גם בתשובות הרשב"א ח"א סי' קכ"ז וסי' ר"צ.